

Varför driver journalister så ofta sin egen agenda?

– om partiska eller oberoende journalister

Bengt Johansson*

Att det inte går att få plats med hela verkligheten i nyheterna förstår ju alla. Ett urval av händelser och fakta görs alltid. Dessutom måste en berättelse ha något sorts perspektiv för att kunna intressera dem som lyssnar, tittar eller läser. Nyheterna är därför aldrig en ren avspegling av verkligheten. Det kan nog de allra flesta hålla med om.

Med detta sagt är frågan istället vilka drivkrafter som ligger bakom nyhetsurval och nyhetsvärdering. Här försvinner samstämmigheten eftersom en mängd förklaringar brukar föras fram till varför nyhetsbilden ser ut som den gör. Vill man förenkla det brukar forskare främst förklara nyhetsvärdering med den så kallade medielogiken, vilket handlar om de ideal, rutiner, format och arbetsprocesser som omgärdar nyhetsarbete. Mediernas sätt att tänka, om man så vill. Över tid har journalistiken utarbetat ideal om den

---

* Bengt Johansson är medieforskare och professor i journalistik och masskommunikation vid JMG, Göteborgs universitet.

egna professionen, som till exempel att vara en objektiv och oberoende granskare. Men starkt styrande för nyheterna är också vad som ses som nyhetsmässigt och antas intressera mediepubliken. Dessutom finns det en mängd olika aspekter som rör hur själva det journalistiska arbetet organiseras, ifråga om rutiner och format som används. Allt detta kokar ner till att mediernas arbetslogik blir avgörande för såväl nyhetsurval som presentation av en händelse.

Från mediekritikers ögon brukar istället sökljuset riktas in på de enskilda journalisternas åsikter – om kritiken kommer från höger – och på medieägarna – om kritiken kommer från vänster. Uppfattningen är att ifall journalister har hjärtat till vänster blir journalistiken också vänsterorienterad. På liknande sätt resonerar de som menar att journalistiken stödjer ett kapitalistiskt konsumtionssamhälle i linje med det som mediernas ägare önskar. Även om dessa båda uppfattningar framförallt framförs av olika debattörer och politiker, finns det också forskare som har liknande resonemang¹.

Med andra ord finns det mer borgerligt orienterade ägare och en stark marknadsorientering av journalistiken kombinerad med en kår av journalister som står till vänster. Vad blir då slutsatsen om enskilda journalisters möjlighet att sätta agendan? Vi börjar med att dyka lite på djupet ifråga om journalisternas partipolitiska sympatier.

---

¹ W Donsbach & T. E. Patterson (2004). "Political News Journalists: Partisanship, Professionalism, and Political Roles in Five Countries". I F. Esser & B. Pfetsch (red.), *Comparing Political Communication*. Cambridge: CUP. ; R. McChesney. (2004). *The problem of the media: U.S. communication politics in the 21st century*. New York: Monthly Review Press.

En rödgrön journalistkår

Hur är det då med journalisterna? Är de vänstervridna? Frågan kan tyckas märklig i ett avseende eftersom det handlar om en profession, där rimligtvis yrkesregler borde väga tyngre än personliga åsikter. Vi efterfrågar ju knappast vilka politiska uppfattningar vår bilreparatör eller frisör har. Jag förväntar mig att bilen lagas på ett kompetent sätt och att jag får ett välklippt hår oavsett politiska åsikter hos den som utför arbetet. Men frågan om journalisternas politiska åsikter har att göra med att de har potentiell makt. Till skillnad från många andra yrkesgrupper kan frukten av deras arbete påverka såväl politiska processer som människors verklighetsuppfattning. Var står då journalisterna ideologiskt? Faktum är att det är lite så och så med aktuella analyser av journalisters politiska åsikter. Många av studierna har några år på nacken, men resultaten är ganska entydiga. Oavsett om vi riktar blicken mot Sverige eller internationellt är slutsatsen att journalister lutar åt vänster, om än knappast särskilt radikalt. De står också mer till vänster jämfört med allmänheten. I det avseendet är deras åsikter inte representativa för den allmänhet som de ska företräda.²

I de mätningar som gjordes av svenska journalisters partipolitiska preferenser mellan 1989 och 2005 hade *Vänsterpartiet* flest sympatisörer. Men runt 2010 visade flera studier i Sverige att *Miljöpartiet* gått om och nu

---

² David H Weaver och Lars Willnat (red). (2012). *The Global Journalist in the 21st Century*. New York London: Routledge.

var det populäraste partiet i journalistkåren. Liksom tidigare var det rödgröna blocket i klar övervikt. Störst överrepresentation fanns för *Miljöpartiet* och *Vänsterpartiet* och störst underrepresentation för *Moderaterna* och *Socialdemokraterna*. Så långt inga konstigheter och det är den bild som ofta varit ute i debatten.

Men det finns mer djupgående analyser som också nyanserat bilden. Professor **Kent Asps** slutsatser av *Journalistundersökningarna 1989–2005* var visserligen att journalister i stort var mer vänsterorienterade, men redaktionsledningar, arbetsledare och ansvariga utgivare tenderade att luta mer åt höger än de kollegor som rapporterade nyheterna. Dessutom menade Asp att journalister som bevakar politik och ekonomi i Stockholmsbaserade riksmidier var mer borgerliga i sina politiska preferenser. Asp slutsats var sammantaget, att även om journalistkåren i stort var vänsterorienterad, hade de som lutade sig vänsterut inte så stort inflytande över nyhetsförmedlingen. Journalister som hade beslutande positioner var klart mer borgerliga. Här framträder en mer komplex bild, långt ifrån den förenklade bilden att vänsterjournalister driver en vänsteragenda i nyheterna. Analyserna av 2010 års undersökning var inte lika detaljerade, men Asp menar att Miljöpartiets framgångar gjorde skillnaderna mindre tydliga. Det verkar som att framgången för gröna åsikter i Journalistundersökningarna mellan 2005 och 2010 gjort att en del av de olikheter som fanns mellan olika journalisters partipolitiska preferenser minskat.

En arbetare i nyhetsfabriken

Till denna nyansering av den rödgröna journalistkåren ska läggas att partiidentifikationen är svag hos journalister. De vill helt enkelt inte särskilt gärna kopplas ihop med ett politiskt parti. Istället påpekas av forskare i både Sverige och internationellt att yrkesidealerna troligen är en viktigare förklaring till de val som journalister gör än partipolitiska åsikter. Här kommer ett annat argument mot bilden av att partipolitiska hänsyn är det som styr nyhetsvärderingen. Yrkesidealerna trumfar partipolitik. Den syn på vad god journalistik är som dominerar bland journalister – och som även är spridd i samhället i stort – präglas av ideal att vara en kritisk granskare av makten och företrädarna för de svaga i samhället. Dessa ideal, som formades i mitten av 1960-talet och i början av 1970-talet, har sannolikt större betydelse för den journalistik vi får ta del av än rena partipolitiska åsikter. I dessa ideal finns det en uttalad maktkritik som många medieforskare menar ofta tar sig uttryck som ett anti-etablissemangsperspektiv. Misstro mot etablissemangen och skepsis i förhållande till samhällets eliter – inom politik, vetenskap, näringsliv och myndigheter – är ett framträdande drag i journalistik. Den rutinmässiga polariseringen som vi så ofta ser i nyheter, där den vanliga människan ställs mot makthavaren, ska därmed knappast tolkas i partipolitiska termer. Den är snarare ett sätt för journalister att lösa ett grundläggande dilemma: ”Hur ska man fånga publiken intresse och dessutom vara en maktkritiker?”. (Se också Truedsons kapitel om att välja en vinkel.)

Så långt den enskilda journalistens politiska åsikter och de yrkesnormer som ligger i att vara journalist. Ytterligare argument för att inte likställa enskilda journalisters åsikter med en partipolitiskt vinklad nyhetsbild är att fokusera på själva nyhetsarbetet. Modernt nyhetsarbete är en kollektiv arbetsprocess där många personer är inblandade och där arbetsfördelningen är långt driven. Enskilda journalisters möjlighet att driva egna åsikter är därmed ganska begränsad. Vinklar diskuteras och modifieras, artiklar skrivs om, inslag blir inte sända eller får klippas om etc. På en redaktion tas det hela tiden en massa beslut som gör att en enskild journalists personliga agenda har svårt att göra sig gällande.

Lager på lager av förklaringar

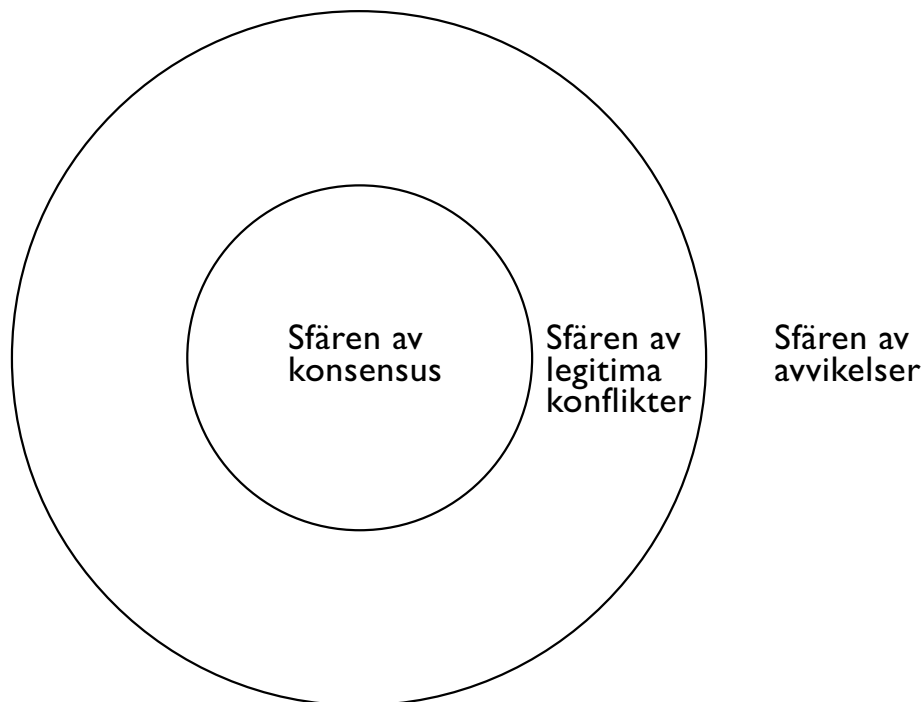
Vill man sammanfatta hur olika nivåer av förklaringar till nyhetsurval och nyhetspresentation fungerar i praktiken har medieforskarna **Pamela Shoemaker** och **Stephen Reese**³ presenterat en modell där journalistikens innehåll påverkas av faktorer på fem olika nivåer. 1) individer – journalister/redaktörer, 2) rutiner och normer i nyhetsarbetet, 3) medieorganisationer – ägare, policies och mål, 4) sociala institutioner som handlar om samspel med andra samhällsinstitutioner samt det 5) sociala system som medierna ingår i. Med det sistnämnda menas samhällets uppfattningar

---

³ Shoemaker, Pamela J., & Reese, Stephen D. (2014). *Mediating the Message in the 21st Century: A Media Sociology Perspective*. New York: Routledge.

om mediernas funktion och uppdrag, men också de grundläggande kulturella värderingar som är spridda i befolkningen.

Shoemaker och Reese menar att tyngdpunkten i förklaringsmodellen över tid rört sig från individförklaringar, till att mer fokusera på förklaringar som har att göra med professionella ideal, arbetsprocesser och journalistikens plats i samhället.

Från Hallin, 1986, *The Uncensored War*.

En annan modell som många forskare använt för att försöka begripa sig på varför vissa nyheter blir nyheter och inte andra är medieforskaren **Dan Hallins**⁴ modell om tre sfärer som kan användas för att förstå varför vissa frågor blir nyheter och presenteras på ett visst sätt, medan andra aldrig tas upp i traditionella nyhe-

---

⁴ Hallin, Daniel C. (1986). *The Uncensored War: The Media and Vietnam*. Berkeley: University of California Press.

ter. Hallins tre sfärer är: *konsensus*, *legitima konflikter* och *avvikelser*. Det finns skeenden och berättelser som upplevs som helt okontroversiella, som passerar en nyhetsredaktör utan problem. Journalisterna behöver inte ens fundera över opartiskhet eftersom frågorna ingår i en sfär av konsensus. Alla tycker ju i stort sett likadant. Vi kan ta klimatfrågan som exempel. Visst finns det klimatskeptiker, men ingen journalist behöver balansera varje inslag om klimathot med att det finns de som ifrågasätter människans påverkan på klimatet. Utanför det har vi en sfär av legitima konflikter. Där finns alla de frågor som etablerade partier är oense om. Skattetryck, hur skolan ska bli bättre, sjukvårdens kris eller andra frågor som vandrar ut och in på politikens dagordning. Här finns det etablerade konfliktlinjer att luta sig mot. Det finns färdiga åsiktspaket från höger till vänster att balansera mellan i medierna. Ytterst finns, menar Hallin, en sfär av avvikelser (illegitima konflikter). Här finns frågor som befinner sig utanför den politiska dagordningen. På en nyhetsredaktion är dessa frågor i stort sett bortdefinierade eftersom det inte finns några etablerade aktörer som bär upp dem och samhället i stort har definierat dem som allt för avvikande. Ett exempel skulle kunna vara införande av dödsstraff i Sverige.

Men modellen är inte statisk. Frågor kan gå från konsensus till att bli legitima konflikter och vice versa. Dessutom kan frågor som tidigare setts som omöjliga att göra nyheter av med ett förändrat samhällsklimat flyttas först till att ses som en legitim konflikt för att till slut kanske hamna i en sfär av konsensus. Sådana pro-

cesser tar ofta lång tid och är en del av större samhällsförändringar. Vill man hitta exempel på frågor som rör sig mellan sfärerna är givetvis invandring och integration en sådan fråga, men ännu tydligare är barnaga som längre tillbaka sågs som något helt normalt, men ingen skulle idag offentligt förfäkta rätten att slå barn.

Så var hamnar vi då? Stämmer rubriken utgångspunkt att journalister låter sina åsikter påverka rapporteringen? Forskare som försöker förklara varför nyheterna ser ut som de gör menar att journalisternas egna politiska åsikter är av underordnad betydelse för nyhetsbilden. Det faktum att studier av nyhetsinnehåll inte heller ger något stöd för att mediebilderna systematiskt skulle vara vänstervriden (eller högervriden) har bidragit till att medieforskarna snarare finner belägg för att det är spänningen mellan ideal, arbetsprocesser, mediaorganisationens mål och krav från marknaden som förklarar nyhetsurval.

I viss mån är det kanske mer rättvisande att se journalister som vindflöjlar, som i stor utsträckning omfattar och visar upp samhället på ett sätt som passar in i en större berättelse, formad till stor del av andra krafter än journalistik. Väven är mycket mer komplex än enskilda journalisters politiska åsikter.

Förslag till vidare läsning

De svenska journalistundersökningarna finns dokumenterade i flera böcker och rapporter (se nedan). Från JMG i Göteborg finns att ladda ner gratis flera böcker och rapporter. Även DEMICOM i Sundsvall

har genomfört journalistundersökningar, som bland annat redovisats i den internationella antologin *The Global Journalist in the 21th Century*, av David Weaver och Lars Willnat (red.) från 2012.

Kent Asp (red.) *Svenska journalister 1989–2011*. Göteborg: JMG/Göteborgs universitet, 2012.

Kent Asp (red.) *Den svenska journalistkåren*. Göteborg: JMG/Göteborgs universitet, 2007.

Kent Asp. *Journalistkårens partisympatier*. Arbetsrapport nr 38. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet (JMG), 2006.

Vill man fördjupa sig lite mer i medielogik, nyhetsvärdering och frågan nyheternas partiskhet kan Handbok i journalistikforskning, **Michael Karlsson** och **Jesper Strömbäck** (red.) rekommenderas. Där tar bland annat Strömbäcks kapitel om nyhetsurval och nyhetsvärdering och Johanssons om objektivitet och partiskhet upp de frågor som är direkt relaterade till denna text.